

Министерство образования Республики Беларусь
Учреждение образования «Барановичский государственный университет»
Студенческое научное общество БарГУ

СОДРУЖЕСТВО НАУК. БАРАНОВИЧИ-2016

Материалы XII Международной
научно-практической конференции
молодых исследователей

(Барановичи, 19—20 мая 2016 года)

В трёх частях

Часть 1

Барановичи
БарГУ
2016

В часть 1 сборника материалов XII Международной научно-практической конференции молодых исследователей «Содружество наук. Барановичи-2016» включены материалы докладов по актуальным проблемам различных научных направлений: филологические науки (русский, белорусский языки); лингвистика (английский, немецкий языки); методика преподавания иностранного языка, правоведение.

Сборник адресован преподавателям и студентам учреждений высшего образования, магистрантам, аспирантам.

Редакционная коллегия:

А. В. Никишова (гл. ред.), А. В. Прадун, В. Н. Кременевская (отв. секретари),
О. Н. Фенчук, Т. М. Пучинская, А. А. Савко, Н. А. Егорова, М. В. Андрияшко

Рецензент

кандидат педагогических наук, доцент, заведующий кафедрой германских языков факультета международных отношений Белорусского государственного университета М. Ф. Арсентьева

ГІСТОРЫЯ ДАСЛЕДАВАННЯ ДЭСЕМАНТЫЗАВАНЫХ ЭЛЕМЕНТАЎ

Уводзіны. Адным з механізмаў атрымання новых значэнняў з'яўляецца дэсемантызацыя.

Дэсемантызацыя (лац. de часціца адмаўлення і грэч. *semantikos* якое азначае) — страта якой-небудзь з'явай сэнсу, страта словам лексічнага значэння.

Паслабленне ўласнага значэння слова, пераход знамянальнага слова ў службовае, набыццё будаўнічых службовых функцый у словах адбываецца пастаянна, праходзячы праз шэраг этапаў. Першым этапам можна лічыць такое становішча, калі слова семантычна залішняе, калі яно ўжыта не для таго, каб пазначыць тое ці іншае паняцце, а з канструктыўнымі мэтамі. Далей у такім слове ўласнае значэнне можа ўсё больш спусташацца, яго семантычная нагрузка ў сказе становіцца падобнай семантычнай нагрузцы службовага слова або марфемы. Аб канчатковым «выветрыванні» ўласнага значэння ў слова і ператварэнні яго ў службовы элемент сведчыць яго ўжыванне, якое супярэчыць яго асноўнаму значэнню (семантычнае раздапасаванне).

Асноўная частка. Тэрмін «дэсемантызацыя» ўжываецца ў рускай і замежнай літаратуры. Найбольш поўнае асвятленне гэта семантычная з'ява атрымала ў працах расійскага лінгвіста У. Р. Гака (1965, 1977, 1998). Ён разглядае дэсемантызацыю як адну з разнавіднасцей ускоснай намінацыі. На семантычным узроўні дэсемантызацыя характарызуецца як «ліквідацыя нават радавой архісемы», на семіятычным узроўні — як страта камунікантам сувязі са сказаным [1]. Дэсемантызацыя закранае розныя моўныя ўзроўні. Даследчык У. Р. Гак вылучыў агульныя ўмовы дэсемантызацыі моўнага знака ў дзеяслоўна-іменных спалучэннях. Да іх адносяцца, у прыватнасці, транзітыўнае ўжыванне словаформы, наяўнасць у слова шырокага, абстрактнага значэння, сэнсавы лішак, спецыялізацыя ўжывання. Вучоны вылучае наступныя фактары, якія ўплываюць на развіццё дэсемантызацыі:

1) семантычныя, якія аказваюць уплыў на абстрактнасць або перанос значэння. Узнікненню ў слова будаўнічых функцый, яго дэсемантызацыі спрыяюць розныя фактары: семантычныя (абстрактнасць або перанос значэння, семантычная надмернасць), лексічныя (лексічная спецыялізацыя), сінтаксічныя (транзітыўнае ўжыванне). У будаўнічай функцыі могуць выступаць усе тры тыпы намінацый: абстрактныя, пераносныя, канкрэтныя. Будаўнічыя элементы лексікі набіраюцца перш за ўсё сярод слоў абстрактнага значэння, якія, дзякуючы сваёй семантычнай прастаце, могуць спалучацца з неабмежаваным колам слоў. Пры дэсемантызацыі слова як бы адрываецца ад свайго першапачатковага значэння. Гэты адрыў адбываецца і пры ўзнікненні ў слова пераноснага значэння. Нярэдка мы сустракаемся з тым, што ў прамым значэнні слова выкарыстоўваецца з поўным сваім семантычным аб'ёмам, а ў пераносным — з няпоўным;

2) лексічныя, звязаныя са спецыялізацыяй значэння, яго ўжывання як кампанента словазлучэння. Вывучаючы працэсы дэсемантызацыі, даследчыкі звярталі ўвагу перш за ўсё на словы абстрактнага значэння. А між тым і словы канкрэтнага значэння ва ўмовах семантычнага дапасавання могуць набываць службовую функцыю. Будаўнічае выкарыстанне слоў канкрэтнага значэння і іх дэсемантызацыя грунтуецца на адлюстраванні ў лексіка-граматычнай арганізацыі выказвання ўстойлівых прадметных адносін;

3) сінтаксічныя, дзе важную ролю адыгрывае транзітыўнае ўжыванне моўнага знака. Сінтаксічным фактарам, які спрыяе дэсемантызацыі і ўзнікненню ў слова будаўнічай функцыі, з'яўляецца яго транзітыўнасць. Пры транзітыўным ужыванні слова выступае адначасова і як носьбіт пэўнага значэння, і як звяно паміж двума іншымі членамі сказа. Злучальная функцыя такога слова можа выйсці на першы план, зрушваючы яго ўласнае лексічнае значэнне, па прычыне гэтага слова ператвараецца ў знак сувязі паміж словамі, эквівалентны па функцыі прыназоўніку ці іншаму злучальнаму элементу мовы. Злучальная функцыя стварае ўмовы для розных пераасэнсаванняў: фігуральнага, фразеалагічна звязанага альбо службовага выкарыстання слова.

Пытанні дэсемантызацыі выклікаюць вялікую цікавасць у вучоных. На думку І. Р. Гальперына, пад дэсемантызацыяй разумеецца рэдукцыя сэнсу — «працэс, у выніку якога моўныя адзінкі пачынаюць часткова або цалкам губляць сваё значэнне» [2].

Даследчык У. П. Жукаў лічыць, што дэсемантызацыя азначае страту ўсіх або істотных элементаў змястоўнай структуры слова, такое яго семантычнае спусташэнне, якое суправаджаецца якасным перараджэннем, напрыклад, у кампанент фразеалагізма [3].

Дамінуючая роля рэалізацыі прыкметы дэсемантызацыі адводзіцца кантэкстуальнаму акружэнню: чым мацней залежнасць слова ад кантэксту, тым вышэйшая ступень яго дэсемантызацыі [4].

Значэнне слова складаецца з сумы ўсіх яго значэнняў, якія выяўляюцца ў розных кантэкстах. Чым больш слова ўжываецца ў разнастайных кантэкстах, тым шырэйшым становіцца кола яго значэнняў. Гэта дазваляе слову ўступаць у разнастайныя сэнсавыя адносіны з іншымі словамі, што павялічвае яго спалучальнасць. А шырокая спалучальнасць слова стварае новыя магчымасці яго ўжывання ў новых кантэкстах. Аднак у шэрагу выпадкаў такое пашырэнне значэння слова, павелічэнне яго спалучальнасці і яго ўжывання ў розных кантэкстах прыводзіць да невыразнасці яго сэнсавых межаў і да паслаблення яго рэчыўнага значэння, гэта значыць прыводзіць да частковай

дэсемантызацыі слова. Дэсемантызацыя яшчэ больш павялічвае магчымасць ужывання слова ў розных кантэкстах. Усякае дэсемантызаванае слова можа выступаць як змяшчальнік многіх іншых слоў. Працэс дэсемантызацыі назіраецца ў цэлым шэрагу слоў. Хісткасць і невыразнасць сэнсавых межаў уласціва тым словам, якія набылі шмат кантэкстуальных значэнняў.

Дэсемантызаваная лексіка — словы, якія набылі вельмі шырокае, невыразнае значэнне дзякуючы таму, што яны ўжываюцца ў самых разнастайных лексічных спалучэннях. На думку Н. М. Амосавай, пад шырокім значэннем разумеецца тое значэнне, якое змяшчае максімальную ступень абагульнення, што выяўляецца ў чыстым выглядзе ва ўмовах ізаляцыі слова з мовы і атрымлівае вядомае звужэнне і канкрэтызацыю пры ўжыванні ў мове дадзенага слова [5].

Гатовай класіфікацыі дэсемантызаванай лексікі не існуе. У сувязі з яе частотным ужываннем у гутарковай мове, а таксама ў тэкстах мастацкай літаратуры мэтазгодна праводзіць класіфікацыю дэсемантызаванай лексікі па двух крытэрыях: прычына выкарыстання ў мове і функцыянальная роля ў семантычнай структуры выказвання. Дэсемантызаваныя словы іграюць функцыянальную ролю ў семантычнай структуры сказа. Яны могуць мець самастойнае значэнне. У іншых выпадках дэсемантызаваныя словы выконваюць толькі граматычную функцыю і ўжываюцца ў якасці апорных слоў.

У гісторыі лінгвістыкі рабіліся спробы выяўлення і класіфікацыі дэсемантызаваных элементаў. У 60—70-я гг. XX ст. узнікла і атрымала сваё развіццё тэорыя дыскурсу. Спачатку дадзены кірунак узнік як лінгвістыка тэксту, але да пачатку XXI ст. пераўтварыўся ў лінгвістыку дыскурсу. Аналіз вуснай гутарковай мовы дазволіў лінгвістам вылучыць асобную групу часціц, якія атрымалі назву «дыкурсійныя маркеры», або «дыкурсійныя часціцы». Дыкурсійныя маркеры з'яўляюцца аб'ектам шматлікіх даследаванняў у лінгвістыцы. Яны складаюць неаднародны клас нязменных слоў, якія не супадаюць па сваіх функцыянальных і дыстрыбутыўных якасцях, але фарміруюць адзіную лінгвістычную прастору. Тэрмін «дыкурсійны маркер» суадносіцца з асаблівым класам слоў, прынцыпова важнай уласцівасцю якіх з'яўляецца іх непасрэдная сувязь з функцыянаваннем дыскурсу. Дыкурсійныя маркеры з'яўляюцца класам слоў з унікальнымі фармальнымі і прагматычнымі магчымасцямі, іх частотнасць даволі высокая.

Адрозненні паміж падыходамі заключаюцца ў разнастайным разуменні функцыі дыкурсійных маркераў і спосабах разгляду іх марфемнай безупыннасці і поліфункцыянальнасці.

Заклучэнне. Актуальнасць вывучэння дыкурсійных маркераў вызначаецца, па-першае, тым, што яны шматфункцыянальныя, а па-другое, у лінгвістыцы адсутнічае іх сістэматычнае апісанне і аналіз.

Класіфікацыя дыкурсійных маркераў да гэтага часу не мае дакладнай структуры. Няма дакладных межаў самога класа гэтых слоў, таксама не выяўлены дакладныя якасныя або колькасныя крытэрыі, па якіх можна было б вызначыць адзінкі, што ўваходзяць у клас дыкурсійных маркераў. У адзін клас былі аб'яднаны моўныя адзінкі рознага ўзроўню, функцыі і марфалагічных уласцівасцей.

Некаторымі аўтарамі былі вылучаны асноўныя прыкметы суаднясення маўленчых адзінак да дыкурсійных маркераў. Да іх адносяцца фаналагічныя, семантычныя, сінтаксічныя, функцыянальныя, сацыялінгвістычныя і стылістычныя падабенствы і адрозненні.

У дачыненні да вывучэння дэсемантызаваных элементаў у лінгвістычнай навуцы трэба адзначыць, што гэта тэма вельмі дыскусійная.

Спіс цытуемых крыніц

1. Гак В. Г. Языковые преобразования. М.: Яз. рус. культуры, 1998. 768 с.
2. Гальперин И. Р. О принципах семантического анализа стилистически маркированных отрезков текста // Принципы и методы семант. исслед. М., 1976. С. 267—290.
3. Жуков В. П. Русская фразеология. М.: Высш. шк., 1986. 158 с.
4. Кузякин А. С. Семантическая структура широкозначных глаголов give, get и её реализация в синтаксисе предложения // Лекс. и синтакс. семантика. Саранск, 1989. С. 129—142.
5. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. 208 с.

УДК 811.161.1'37'367.625

Т. В. Дроздова

Учреждение образования «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины», Гомель

ПРОИЗВОДНЫЕ МОДАЛЬНЫЕ ЗНАЧЕНИЯ В ГРУППЕ ГЛАГОЛОВ, НАЗЫВАЮЩИХ ПРИРОДНЫЕ ПРОЦЕССЫ

Введение. В данной статье ставится задача выявить переносные модальные значения в семантической структуре глаголов, входящих в тематическую группу названий природных процессов и явлений. В современном языкознании общепризнанным является положение о том, что лексика системна. Одним из проявлений системности лексики является регулярность переносных значений в словах, которые входят в определённую